

İNANABİLECEK NEYİMİZ KALDI?

Do We Have Anything Left To Believe?

Qu'aurions-nous laissé à croire?

Yeşim GÖKÇE*

ÖZET

Bu çalışmada, “Şehir Efsaneleri” olarak bilinen öykülerin ortak özellikleri, kaynakları ve toplum içindeki iyileştirici etkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Şehir Efsaneleri, İnanç, Doğu-Batı Kültürleri, Pazarlama

ABSTRACT

In this paper, the stories known as “Urban Legends” were examined by the terms of common properties, sources and healing effects in society.

Key Words

Urban Legends, Belief, East and West Cultures, Marketing

Giovanni Scognomillo, *İstanbul Gizemleri* kitabının “Gizemde Çağdaş Olmak” adlı bölümünde çağdaş gizemler ve çağdaş efsanelerden söz etmeye başlamadan önce şöyle demektedir; “Kentler değişiyor değişen insanlarıyla birlikte, çağdaşlaşınca kaçınılmaz bir değişime, bir değişikliğe uğruyorlar ancak gizemler kalıyor, gizemlere inananlar da”(108).

Peki yüzyıllardır insanoğlunun gizemli olanın, açıklanamaz olanın peşinde koşmasının nedeni nedir? Bilinmeye yönelik bu tutkulu merak bütün yasaklamalara ve yine bilinemez tehlikelerine rağmen neden hâla bu kadar çekicidir?

Kuşkusuz maddeye bağımlı insanın bu bağılıktan kurtulma isteği nedenlerden birisidir. Bu istek dolayısıyla insanın maddesel olmayana, fizikötesine doğru yolculuğu başlamış olur. Bir diğer neden ise geriye açıklanamamış hiçbir

doğa olayı bırakmamaktır. Fizikötesi olaylar ise açıklanamazlığını korudukça değişmesi gerektiği isteği daha da artar. Peki artık mitolojik çağlarda yaşamıyorsa bu zevkli gizem merakımızı nasıl canlandırabileceğiz?

Kendi kurduğumuz teknolojik bir uygarlığın içinde yaşıyoruz ve bu teknolojik uygarlığın (şayet gerçek bir uygarlıktan söz edebiliyorsak), nimetlerine ve zararlarına, özgürlüklerine ve baskılarına boyun eğmek zorundayız. Yine de teknoloji ve bilim –tüm tartışmasız aşama ve başarılarına karşın- bizleri her konuda ve her defasında tatmin etmiyorlar, bazı yaşamsal, ruhsal ve tinsel sorularımıza aradığımız, beklediğimiz yanıtları vermiyorlar, veremiyorlar ve biz, halen gizleri deşmeye, gizli diye adlandırılan geleneksel bilimlere kulak vermeye yanaşıyoruz. (Scognomillo, *İstanbul Gizemleri*, 109)

Peki artık gizem kalmadıysa? Bū-

* Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

yüler tutmuyor, ölümler canlanmıyorsa? Gizemi anlatan korku filmleri çoğunluk izleyici için komedi filmi niteliğindeyse? Gizemi korumak ve yaşatmak isteyenler ne yapacak? Gizemi, bir pazar mantığı içerisinde kitle kullanımına açmak gerekecektir. Bu konuda başarılı olabilmek ve alıcı kitlesine ulaşabilmek için, gizem olaylarının sadece geçmiş çağlarda yaşanmış olaylar olmadığını, günümüzde de benzer olaylara rastlandığını ileri sürerek başlamak gerekecektir.

Teknoloji, çağdaşlaşma, bilimdeki yeni, şaşırtıcı buluşlar her şeyi değiştirmediler, sadece bazı inanışları çok daha «popüler» [...] hale getirdiler.

[...] Şu ya da bu şekli ile bir «gizem pazarı»nın oluşması, oluşturulması işin sonunda bir arz ve talep sorunudur. Doğrudur. Ve yine denecek ki, bir «gizli bilim» varsa, gizli kalmış, gizlenmiş veya bir azınlığın tekeline bırakılmış ve bu bilimin yararlı tarafları bulunuyorsa yapılabilecek en doğru, en «demokratik» ve toplumcu şey bunu toplulukların kullanımına özgürce açmaktır. (Scognomillo, *İstanbul Gizemleri*, 109)

Bunun için bütün kitle iletişim araçları ve sözlü kültür geleneğinin olanaklarından faydalanıldı. İnandırıcılığı arttırmak için, gizem dolu olaylar aktarılırken, yer ve zaman ipuçları da verildi ve ortaya günümüz şehir efsaneleri çıktı.

Buket Kurt: -Balıkesir’de bir kız lisesinde yatakhane birinde, kızları gece uyku tutmayınca birbirlerine hikayeler anlatmaya başlamışlar. Bunların çoğu da okullarına ait korkunç olaylar. Güya şeytan çok eski zamanlarda burada yaşayan bir ailenin fertlerine dandanmış ve onların ruhlarına giriyormuş. İnanışa göre şeytanın ayakları terstir

ya, o insana da şeytan girince doğal olarak ayakları ters dönüyormuş. Aradan bir kaç saat geçmiş. Gruptakilerin uykusu gelince herkes yatağına gitmiş. Kızlardan biri acayip sıkışmış. Tuvalete gidecek ama anlatılanlardan epey bir korktuğu için gidemiyormuş. Alt ranza da yatan arkadaşını dürtüp uyandırmış. Diğer kız da bu hikayelerden en çok etkilene niymiş. Zaten zar zor uyuduğundan hiç kalkmak istememiş. Ancak arkadaşı ısrar edince onuna tuvalete gitmek zorunda kalmış. Arkadaşı tuvalete girince o da kapının önünde beklemeye başlamış. Diğer kız tuvaletten çıktığında bir tuhaf bakıyormuş. Bizimki anlatılanların etkisiyle de olsa gerek direkt kızın ayaklarına bakmış. Bir de ne görsün! Arkadaşının ayakları ters dönmüş. Parmakları arka tarafa bakıyormuş. Kızcağız çığlık çığlığa kaçmaya başlamış. Kışarken de ara sıra arkasına bakıyormuş. Tam bu sırada koridorda öğretmenle çarpışmış. Kız nefes nefese başına gelenleri anlatmış. Sonunda “Hocam inanamıyorum, ayakları resmen ters dönmüştü” demiş. Öğretmen, “Benimkiler gibi mi yani?” diyerek ayaklarını göstermiş. Kız kafasını aşağıya indirince öğretmenin ayaklarının sa 180 derece arkaya baktığını görmüş. Napsın kızcağız, bu manzara ile beraber oracıkta aklını yitirmiş. (www.sehirefsaneleri.com)

Şehir efsanelerini mitolojik efsanelerden ayıran özellik, olayın, anlatıcının yakın bir arkadaşının başından geçmiş olmasıdır. Değilse bile olayın yeri ve zamanı bellidir. Böylelikle; eğer dinleyen kişi, dinlediği şehir efsanesine inanmıyorsa bile olayın yeri ve zamanı hakkında verilen ipuçlarıyla olayın doğruluğunu araştırabilir. Üstelik anlatıcının pek-

çok yakın arkadaşı vardır ve herbiriminin yakın bir arkadaşı da bir anlatıcıdır zaten. Yukarıdaki hikayenin herkesin başından geçmiş olduğuna dair örnekler şöyle sıralanabilir:

Hakan Ayrım: -Bunun bir versiyonu da Aksu Anadolu Öğretmen Lisesi'nde yaşanmış. Bu olayda okulun en zeki öğrencisinin aklını yitirdiği söyleniyor. Gerçekten de okulun yatakhanelerinin altı antik Perge mezarlığıdır.

Ebru Gökteke: -Boğaziçi Üniversitesi'nde de bu hikayenin başka bir versiyonu anlatılır. Rivayete göre okulun 3.erkek yurdu, eskiden morg olarak kullanılıyormuş. Bir gün yurttan kalan öğrencilerden biri (erkek), gece tuvalete kalkmış. Yandaki lavaboda, yurttan daha önce hiç görmediği tuhaf bir tip görmüş ve nedense gözleri çocuğun ayaklarına takılmış. Canhıraş merdivenlerden inerken başka bir tipe rastlamış, onun da ayaklarının ters olduğunu görünce gidip intihar etmiş. Güya çocuğun ruhu hâla oralarda dolaşmış.

Cüneyt Torasan: -Bu efsane çok anlatılır fakat benim duyduğum ayakların tersliği 180 derece geriye doğru değil, sağ ayakla sol ayağın yer değiştirmiş olmasıdır. Yoksa şeytan da olsa o halde nasıl yürüsün.

Adem Kılınç: -Ben bu hikayenin çok benzerini duymuştum ama kaynaklar gerçekten doğru. Abim Kocaeli Üniversitesi'nde okuduğu yıllarda kaldığı yurttan oluyor bu olay. Sabah her zamanki saatte kalkan yurttaki öğrencilerden biri banyoya gidiyor. Dişlerini fırçalarken karşısındaki aynada bir şekil belirlemeye başlıyor. Tamamen yeşil renge bürünen cisim (sonradan anlaşılıyor "cin") iki eli ni bu öğrenciye uzatıyor ve onu boğazın-

dan yakalamaya çalışıyor. Genç o anda şuurunu kaybederek müdür muaviniğine kadar kendini taşıyabiliyor ve hızlı bir şekilde olanları anlatıyor. Kafasını kaldırıp baktığında müdür muavininin de aynadaki cisme benzediğini ve iki kolunu kendisine doğru uzattığını fark ediyor. Sonrası malum, genç oracığa yığılıp kalıyor.

Hüseyin Özbaykan: -Bu anlatılanlar bir kere şeytanla ilgili değil. Bunu söyleyeyim ilk önce. Bu anlatılanlar cinlerdir ve çok değişik şekillerde görünürler. Söylendiği gibi ayakları ve elleri terstir. Ne kadar inanırsınız bilmem ama böyle bir durumla karşılaşırsanız yapmanız gereken Felak suresini okumanızdır.

Fuat Layic: -Benzer bir olayı, Afganistan'dan Pakistan'a göç eden bir arkadaşım anlatmıştı. Pakistan'da adamın biri sabah kalkar, banyo yapması gerektiğini anlar ve sabah namazına yaklaşan bir zamanda hamamın yolunu tutar. Hamamda yıkanır paklanırken bir de bakar ki, etrafındaki şahısların ayakları yuvarlak. Adam soluk soluğa hemen hamamdan çıkar. Çıkarken hamamcıya "İçeride bir sürü yuvarlak ayaklı insan var" der. Hamacı da, "Yani benim ayaklarım gibi mi?" deyip, yuvarlak ayaklarını adama gösterir. (www.sehirefsaneleeri.com)

Yorumlar, fikirler ve anılar bu şekilde uzayıp, gider. Kesin olan, her olayın mutlaka yakın bir tanıdık tarafından anlatılmasıdır. Bütün olayların yeri ve zamanı yaklaşık olarak bellidir. Ancak olayı bire bir yaşayan kişilerin çoğu korkusundan delirdiği ya da öldüğü için, bu kişilere olayı tekrarlatmak mümkün değildir. Kesin olan, olayın yaşanmış olduğudur.